

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Muu, mikä?

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kirkkohallitus pitää hallituksen esitysluonnoksen tavoitteita kannatettavina turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palveluiden saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus. Huolta kuitenkin herättää se, että esityksessä korostetaan voimakkaasti sosiaalihuollon yleislainsäädännön ensisijaisuutta. Vaikka tavoitteena on ehkäistä väliinputoamista, Kirkkohallituksen mielestä on yhä vaarana, että joistakin vammaryhmistä tulee lain ulkopuolelle jääviä väliinputoajia, kuten henkilöistä, joilla on autismikirjon häiriö, mutta ei kehitysvammaa.

Diakoniatyössä vammaisten ihmisten parissa on havaittu merkittävästi alueellisia eroja palvelujen saatavuudessa eri hyvinvointialueiden välillä. On esitetty huoli, miten käy alueellisen yhdenvertaisuuden vammaispalvelun osalta. Esimerkiksi neurokirjon lasten ja nuorten sote-palvelujen järjestämisen tavoissa ja palveluketjuissa on merkittävää vaihtelua eri hyvinvointialueiden välillä. Myös viittomakieliset lapsiperheet ovat hyvin eriarvoisessa asemassa Suomessa viittomakielen opetuksen suhteen. Kirkkohallituksen mielestä esimerkiksi viittomakielen opetuksen takaaminen pienelle lapselle on ensiarvoisen tärkeää. Lain voimaantulon siirtyminen on kurjistanut perheiden tilannetta.

Hallituksen esitys rajaa palveluja huomattavasti pienemmälle joukolle vammaispalveluja kuin YK:n vammaissopimuksen mukaisesti määritetty. Kirkkohallituksen mielestä itsenäisen elämän ja osallisuuden tavoitteet eivät näy riittävästi laissa. Henkilön subjektiivinen oikeus niihin

välttämättömiin palveluihin, joita hän tarvitsee, on asiakkaan edun näkökulmasta tarkasteltuna osin ongelmallinen ja tulkinnanvarainen. Myös säädökset asiakasmaksuista näyttäytyvät haasteellisina.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Kirkkohallituksen mielestä kirjaus siitä, että ”ikäntymisrajaus työikäisten ja työiän ylittäneiden välillä sinänsä ei olisi välttämättä ongelmallista, kunhan eroille olisi hyväksyttävä peruste, ”on ongelmallinen. Kirkon työssä vammaisten ihmisten parissa on havaittu tilanteita, jossa vammainen henkilö ei enää saakaan yhtä sujuvasti tarvitsemiaan vammaispalveluita ikääntyttyään. On myös syytä olla vahvasti tietoinen siitä, että esimerkiksi näkövammautuminen joissakin näkövammoissa tapahtuu tavallisesti ikääntyneenä, eikä ole ns. ikätyypillistä tai normaaliin vanhenemiseen kuuluvaa. Kirkkohallitus on huolestunut ikääntyneiden näkövammaisten tilanteesta tulevaisuudessa. Seurakunnan toimintaan osallistuneet vammaiset henkilöt ovat esittäneet diakoniatyöntekijöille huolensa kyytipalveluista, avustajatunneista ja yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuuksistaan.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallituksen mielestä on haaste, saavatko kaikki vammaiset apua oikea-aikaisesti ja voiko tapahtua väliinpuotoamista siten, että vammaiset henkilöt jäävät vaille tarvitsemiaan palveluja. Vammaispalvelut ovat vammaisille ihmisille elämänmittaisia välttämättömiä palveluja, joiden tarve ei katoa tai muutu elämän kuluessa. Hyvin sujuvat palvelut edistävät yhteiskuntaan osallistumisen, toimijuuden ja työllisyyden.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallitus näkee sääntöehdotuksen pulmallisena. Elämänvaiheen tavanomainen tarve on subjektiivisesti määriteltävissä ja siten haastava. Se, että palveluarviointia ei tarjota suoraan vaan mietitään, kenelle se on tarpeellinen, on tilanteena haastava ja viranomaisen arvio voi olla sellaisessa tilanteessa riski. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vammainen henkilö on maratonjuoksija tai vapaapalokuntalainen ja tarvitsee harrastuksessaan vamman vuoksi apua, on mahdollista, ettei harrastusta nähdä ikätyypillisenä ja tarvittava apu evätään. Sinällään huomion kiinnittäminen avun tarpeeseen toimintarajoitteen sijasta on kannatettava asia. Ilmaisuna ”elämänvaiheessa tavanomainen tarve” voi ohjata kuitenkin lainsoveltajaa arvioimaan enemmän sitä, mitä pidetään tavanomaisena jossakin elämänvaiheessa kuin sitä, millainen avuntarve ihmisillä on tavanomaista tietyssä elämänvaiheessa.

Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien järjestämään rippikouluun osallistui vuonna 2023 kaikkiaan 73,3 prosenttia 15-vuotiaiden ikäluokasta. Näin voidaan katsoa rippikoulun olevan hyvä esimerkki elämänvaiheeseen liittyvästä tavanomaisesta toiminnasta. Vammaisen nuoren täytyy voida tehdä valinta itse rippikouluun osallistumisesta vammattomien nuorten tavoin. Kirkkohallitus on kuitenkin ollut huolissaan loukkauksista, jotka rikkovat kehitysvammaisten nuorten oikeutta vakaumukseen ja uskontoon. Osa nuorista on saanut kielteisen päätöksen tuesta, jota he ovat hakeneet vammaispalveluista rippikouluun osallistumiseksi. Katsomuksellista toimintaa ei voi kuitenkaan rajata kehitysvammaisen nuoren tarvitseman avun ja tuen käyttömahdollisuuden ulkopuolelle ilman, että se rikkoo nuoren perusoikeuksia. Kirkkohallitus kiittääkin valmistelijoita huomiosta: ”Koska vammaiset lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, heidän oikeuksiensa toteutuminen edellyttää usein positiivista erityiskohtelua. Lapsuudessa ja nuoruudessa luodaan pohja koko tulevalle elämälle. Mikäli lapsi tai nuori ei saa tarvitsemiaan palveluita, hänen kehityksensä saattaa vaarantua tai hän voi syrjäytyä.” Juuri kehitysvammaisten nuorten osalta kirjaus elämänvaiheeseen liittyvästä toiminnasta voi olla takaamassa rippikouluun osallistumisen mahdollisuuksia.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallitus on sitä mieltä, että sosiaalihuoltohuoltolain määräaikaisuus ja määrärahasidonnaisuus lisää riskiä väliinpuotoamiselle. Esimerkiksi seurakuntien diakoniatyössä on havaittu kuinka lastensuojelun raskaat palvelut tulevat kalliiksi yhteiskunnalle, jos oikea-aikaista apua ei vammaisperheissä saada. Vammaispalvelulain suojasäännös on erinomainen turvatessaan vammaisen henkilön asemaa tilanteessa, jossa hänen palvelunsa voitaisiin järjestää ensisijaisen lainsäädännön perusteella, mutta maksun periminen estäisi sen tai vaikeuttaisi sitä oleellisesti.

Kirkkohallitus on sitä mieltä, että vammaisen ihmisen maksukyky tulee arvioida aina palvelusuunnitelmaa tehtäessä ja samalla tulee tehdä myös päätös maksuhojennuksista tai maksujen perimättä jättämisestä sekä korjata päätöstä tarvittaessa myöhemmin.

Kirkkohallitus huomauttaa, että sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat määrärahasidonnaisia. Asiakkaan palvelutarpeesta huolimatta palvelu voidaan lopettaa tai sitä voidaan heikentää määrärahaan liittyvillä perusteluilla. Kuitenkin vammaisten henkilöiden vammaisuudesta johtuva palveluiden tarve on pitkäkestoinen, yleensä elämänmittainen. Silloin, kun vammaisen henkilö täyttää vammaispalvelulain subjektiivisen oikeuden kriteerit ja hänen palvelutarpeensa on selvästi hyvin pitkäkestoinen, tulisi ensisijaisen lainsäädännön mukaisen palvelun jatkuvuuden epävarmuus katsoa asiakkaan etua vastaan puhuvaksi seikaksi. Palvelun maksuttomuudella toteutetaan tällöin yhdenvertaisuutta ja vammaispalvelulain tarkoitusta. Sosiaalihuoltolain mukaisia maksullisia palveluita järjestämällä henkilö voidaan usein käytännössä ajautua köyhyyteen ja palveluita ei ole

tosiasiallisesti mahdollisuutta käyttää. Tähän asti palveluntarve on määritelty niiden antamisen vammaiselle henkilölle, ei se onko ne maksuttomia vai maksullisia. Esityksestä nousee huoli, onko tulevaisuudessa riski, että vammaisen henkilö joutuu eri asemaan vammattoman henkilön kanssa.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Kirkkohallitus pitää suojasäännöstä erittäin kannatettavana. On tärkeää myös pohtia suojasäännön suojaavuuden riittävyttä. Kuten sanottua, vammaisilla ihmisillä palvelujen tarve on usein elinikäinen. Kirkkohallitus on sitä mieltä, että yhdenvertaisuus suhteessa vammattomiin ei toteudu, jos vamman vuoksi välttämättä tarvitun avun vuoksi henkilö joutuu maksamaan tarvitsemistaan palveluista. Eli jos katsotaan henkilön saavan palvelun sosiaalihuoltolain maksullisen palvelun kautta ja evätään vammaispalvelun kautta tuleva ilmainen vaihtoehto, ei vammaisen henkilön etu toteudu. Kotihoidon maksu vammaiselle vanhukselle on eri asia kuin vammattomalle. Vammattomat ovat ehtineet ja saaneet mahdollisuuden kerryttää eläkettä, jolla maksaa palveluista, toisin kun on usein vammaisten henkilöiden laita.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Hyvinvointialue vaikuttaa palvelun arviointiin ja hyvinvointialueilla linjaukset ovat erilaisia. Arviointi on kaikinensa usein haasteellista, koska vammaispalvelut ovat viimesijaisia ja palveluiden tarve arvioidaan yksilöllisesti. Palvelua on oikeus saada vain, jos sekä lain soveltamisalassa määritellyt että palvelukohtaiset edellytykset täyttyvät. Lisäksi myös saadun palvelun sisältö ja määrä ja samalla myös sen kustannukset voivat vaihdella asiakaskohtaisesti. Näin ollen palveluiden asiakasmäärät ja kustannukset selviävät todellisuudessa vasta toimeenpanon yhteydessä.

YK:n vammaissopimuksen tarkoituksena on taata kaikille vammaisille henkilöille yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Kirkkohallitus haluaa painottaa jokaisen vammaisen ihmisen synnynnäistä arvoa ja oikeutta hyvään elämään. Tämä tulee lainsäädännöllä mahdollisimman hyvin turvata.

Saloranta Teija
Kirkkohallitus